

FİLDE ÇATI

Fiil cümlelerinde yüklem özne ve nesne alıp almamaları yönüyle incelenmesine fiilde çatı denir. Çatı konusu sadece yüklemi fiil olan cümleler için geçerlidir. İsim cümlelerinde çatı aranmaz. Fiil çatısı, öznesine ve nesnesine göre olmak üzere iki yönden incelenir.

Nesnesine Göre Çatı

1. Geçişli Fiil: Nesne alan veya alabilen, nesne ile birlikte kullanılabilen fiillere geçişli fiil denir. İş-Kılış fiilleri geçişlidir. Geçişli fiili bulmanın iki yöntemi vardır:

Yöntem 1: Bu fiillere “ne?, neyi?, kimi?” sorularını yöneltilir. Mantıklı bir cevap alıyorsa fiil, geçişlidir.

Yöntem 2: “onu” ile okunan fiiller geçişli fiildir.

söyle- / yaz- / oku- / at- / ye- / yıka- /incele- / getir-

- Akşamleyin güzel bir tiyatro izledik. (onu izle-)

N Y

- Son okuduğu kitabı arkadaşlarına anlatıyordu. (onu anlat-)

N

Y

Not: Bazı geçişli fiil cümlelerinde nesne olmayabilir. Önemli olan fiilin nesne alabiliyor olması. Fiil (yüklem) “onu” ile okunuyorsa geçişlidir. Öğretmen çok güzel anlattı. (onu anlat-)

- Dikkatli bakmayınca fark edemezsin. (onu fark et-)

Y

(Cümlede nesne yok ancak istenirse nesne konabilir. Önemli olan fiilin (yüklem) “onu” ile okunmasıdır. “onu” ile okunduğu için geçişli fiildir.)

Dikkatli bakmayınca etrafını fark edemezsin. (Nesne konu.)

N

Y

2. Geçişsiz Fiil: Nesne alamayan fiillere geçişsiz fiil denir. Durum ve oluş fiilleri geçişsizdir.

Geçişsiz fiili bulmanın iki yöntemi vardır:

Yöntem 1: Bu fiillere “ne?, neyi?, kimi?” sorularını yöneltilir. Mantıklı bir cevap alamıyorsa fiil, geçişsizdir.

Yöntem 2: “onu” ile okunmayan fiiller geçişsiz fiildir.

git- / ağla- / yağ- / dur- / uç- / otur- / kal- / büyü-

- Bu söze sınıftakilerin hepsi gülmüştü. (onu gül- okunmaz.)

- Sonbahar gelince ağacın yaprakları sarardı. (onu sarar- okunmaz)

Ö

Y

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçissiz bir fiildir?

- A) Yemek salonunda birlikte yemek yediler.
B) Çocukların dikkatini en çok ampuller çekti.
C) Türkçe bilmeyenlere Türkçe dersi verdi.
D) Çocuklar dün ilk kez trene bindiler.

2. Aşağıdakilerden hangisi nesnesine göre farklıdır?

- A) Çocuklar önümden geçti.
B) Araba bisikleti geçti.
C) Bütün gün tarlayı sürdü.
D) Ahmet yatağına uzandı.

3. Aşağıdaki fiillerin hangisi geçişlidir?

- A) sil- B) uyuy- C) koş- D) don-

4. Aşağıdaki fiillerin hangisi geçissizdir?

- A) çürü- B) anlat- C) al- D) götür-

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçişli bir fiildir?

- A) Durakta tam iki saat beklemiş.
B) Yemek çok hızlı pişti.
C) Anlattığı fıkraya hepimiz güldük.
D) Dün akşamki tiyatro geç başladı.

Öznesine Göre Çatı

1. Etken Fiil: Cümlelerin gerçek öznesi varsa, işin kim tarafından yapıldığı belli oluyorsa böyle fiillere etken fiiller denir. Gizli öznenin de gerçek özne olduğunu unutmamalıyız.

- Özlem dün akşam ödevlerini bitirdi. (Özne: Özlem)
➤ Annem her zaman güzel yemekler yapar. (Özne: Annem)
➤ Onun beni aradığını söylemedi. (Gizli Özne: O)
➤ Dün okulda sizi göremedik. (Gizli Özne: Biz)

Not: Türkçedeki fiillerin tümü kök halindeyken etken çatılıdır. Fiiller ancak değişik ekler aldıkları takdirde çatı değiştirebilirler.

2. Edilgen Fiil: Öznesi belli olmayan, işi yapanın belli olmadığı cümlelerdir.

Fiil “-L veya -N” çatı ekini alır. İş yapanın (özne) belli olmadığı edilgen fiillerde işten etkilenen (nesne) sözde özne olur.

- Çamaşırları dün yıkadım. [İşi yapan (özne) belli: Ben]
Çamaşırlar dün yıkandı. (yüklemde “n” çatı eki var.)
[İşi yapan (özne) belli değil. İşten etkilenen (nesne) çamaşırlar sözde özne olur.]
- Okulda güzel deneme yazdı. [İşi yapan (özne) belli: O]
Okulda güzel deneme yazıldı. (yüklemde “l” çatı eki var.)
[İşi yapan (özne) belli değil. İşten etkilenen (nesne) deneme sözde özne olur.]
- Bugün ev temizlenecek. (Sözde Özne: Ev)
➤ Dün okulun camı kırıldı. (Sözde Özne: Okulun camı)
➤ Kapı açıldı. (Sözde Özne: Kapı)
➤ Duvar boyandı. (Sözde Özne: Duvar)
- Ali akşam yıkandı.
(Ali gerçek özne. Dönüşlü fiildir. İş yapan da işten etkilenen de Ali’dir.)
- Arabamız güzelce yıkandı. (Sözde özne arabamız. Edilgen fiil.)

1. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde fiil (yüklem) edilgen çatılıdır?

- A) Hasta, güçlüğüle sedyeye taşındı.
B) Hasta, ağrılarından şikâyetçiydi.
C) Hasta, etrafında bakındı.
D) Hasta, hemşireden su istedi.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisi öznesi bakımından farklıdır?

- A) Top oynayan çocuklar hemen yoruldu.
B) Öğrencilere çeşitli sorular soruldu.
C) Akşam sofrası az önce kuruldu.
D) Yıkılan çamaşırlar temiz suda durulandı.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) Çocuğun evden ayrılması adamı üzümü.
B) Burada zamanın nasıl geçtiğini anlamadık.
C) Dün gece geç saatlere kadar oturduk.
D) Tiyatro, yaşamı canlandırma sanatıdır.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi özne-yüklem ilişkisi bakımından diğerlerinden farklıdır?

- A) Kitap okuma yarışması için kitap alındı.
B) Sınıf kitaplığı biraz daha öne alındı.
C) Dün akşam tiyatro için bilet alındı.
D) Dün söylediğim sözlere alındı.

Aşağıdaki cümlelerin çatılarını uygun olanlarla eşleştiriniz?	Öznesine Göre		Nesnesine Göre	
	ETKEN	EDİLGEN	GEÇİŞLİ	GEÇİŞSİZ
Dergileri kargoya verdim.	X		X	
Şeker gibi tatlı bir karpuz yedik.				
Kış için sebzeler kurutuldu.				
Malzemeleri taksiye bırakmıştı.				
Birkaç kez çarşığı dolaştım.				
Konuklar için nefis yemekler pişirildi.				
Bayram büyük bir coşkuyla kutlandı.				
Sekreter, bizi müdürle görüştü.				
Bodruma dolan suları boşalttık.				
Bu banka geçen hafta soyuldu.				

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde kitap kelimesi sözde özne göreviyle kullanılmıştır?

- A) Kitap, insanların en sıcak dostudur.
 B) Kitap, içerdiği bilgi ölçüsünde değer kazanır.
 C) Aldığı kitabı iki günde okur.
 D) Kitap değerli ise her devirde aranır.

2. Nesne - yüklem ilişkisi yönüyle farklı olan cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Hocası, öğrencisinin durumunu bilir.
 B) Çocukların derslane kaydını hemen yaptı.
 C) O güzel kalemi nasıl kaybıldı?
 D) Elindekileri masanın üzerine bıraktı.

3. "Bizimle görüşmek için gelen gazeteciler, engellenmişti." cümlesinde görülen özne - yüklem ilişkisi, aşağıdaki cümlelerin hangisinde yoktur?

- A) Kitaplar, bu sabah öğrencilere dağıtıldı.
 B) Bugünkü yemekleriniz dün akşamdan pişirildi.
 C) Toplantı için apartman sakinlerine haber verildi.
 D) Çocuk, yorgunluktan kapının önüne yığıldı.

4. Aşağıdakilerden hangisi geçişli bir fiildir?

- A) Sus- B) Es-
 C) Sez- D) Kız-

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde atılmak fiili edilgen çatılıdır?

- A) Kaplan, bir anda adamın üstüne atıldı.
 B) Sedat, yaramazlık yapınca sınıftan atıldı.
 C) Çocuk, annesini görünce sevinçle kollarına atıldı.
 D) Cevabı bulunca hemen ileriye atıldı.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisi nesne - yüklem ilişkisi yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) Hakem hiç tereddüt etmeden kartı gösterdi.
 B) Bazı kuşlar, göç etmeye başladı bile.
 C) Yoldaki çukuru nasıl göremezsin!
 D) Adam arabayı çok hızlı kullanıyordu.

7. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi etken çatılıdır?

- A) Komşu köyden biçerdöver getirildi.
 B) Bütün ürünler hasat edildi.
 C) Ürünler harmana getirildi.
 D) Hasan amca yorgunluktan hemen uyudu.

8. Aşağıdaki fiillerden hangisi geçişli fiil değildir?

- A) doku- B) ağla-
 C) sev- D) gör-

9. "Bütün odalar yeniden temizlendi." cümlesi için aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) Edilgen – geçişli
 B) Etken – geçişli
 C) Edilgen – geçişsiz
 D) Etken – geçişsiz

"Nesne alabilen eylemlere geçişli fiil denir."

10. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi geçişli fiildir?

- A) Çocukcağız, oturduğu yerde uyumuş.
 B) Beklediği mektup nihayet bugün geldi.
 C) Evi boyamak için günlerce çalıştı.
 D) Aradığım kitabı bu kütüphanede buldum.

11. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde geçişli fiiller birlikte verilmiştir?

- A) Okudu-gitti B) Tükendi-uyanmış
 C) Tut-içmiş D) Götür-durduk

"Herkes, oyunun başlamasını sabırsızlıkla bekliyordu."

12. Yukarıdaki cümlelerin yüklemi çatı bakımından aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Edilgen – geçişli
 B) Edilgen – geçişsiz
 C) Etken – geçişli
 D) Etken – geçişsiz

1- Orada geçti benim güzel günlerim.

2- O demleri anıp bugün inlerim.

3- Ömrümün destanını okur, dinlerim

4- İçimde orali bir bülbül var.

13. Yukarıdaki cümlelerin hangisinde çatı özelliği aranmaz?

- A) 1 B) 2
 C) 3 D) 4

- 1.D 2.C 3.D 4.C 5.B 6.B 7.D 8.B 9.A 10.D
 11.B 12.C 13.D